

Organizația Partidului Național Român din Județul Sătmar și Primele Două Alegeri Parlamentare de După Marea Unire (Noiembrie 1919 și Iunie 1920)

Marin Pop

În studiul de față ne propunem să analizăm modul cum s-au desfășurat primele două campanii de alegeri parlamentare în județul Sătmar, mai precis participarea organizației Partidului Național Român din acest județ la alegerile parlamentare din noiembrie 1919 și iunie 1920, primele alegeri de după Marea Unire. Aceste alegeri s-au desfășurat în conformitate cu legea electorală adoptată de către Marele Sfat Național al Transilvaniei la Sibiu, în iulie-august 1919, sancționată, apoi, de către regele Ferdinand. Existau unele diferențe între această lege și cea din Vechiul Regat, una dintre acestea fiind articolul 46, care prevedea că dacă exista un singur candidat într-o circumscripție electorală, acesta era declarat ales fără a se mai desfășura procedura de votare. Doar dacă existau mai mulți candidați, conform articolului 74 al acestei legi se desfășurau alegeri, iar dacă nici un candidat nu întrunea majoritatea absolută atunci se ajungea la balotaj.

După ce în lunile iulie-august 1919 a avut loc, la Sibiu, sesiunea Marelui Sfat Național al Transilvaniei și Conferința P.N.R., în zilele de 9 și 10 august 1919, a început un proces de reorganizare a partidului în vederea noilor alegeri parlamentare, primele din cadrul României Mari¹.

În adunări care au avut loc în fiecare comună din Transilvania și Banat s-au ales președinții organizațiilor locale și candidații pentru alegerile parlamentare. În fruntea acestor organizații au fost aleși, de obicei, preoții, iar la orașe avocații.

Referindu-se la reorganizarea și întinerirea partidului pe care și-o doreau, liderii filialei P.N.R. din județul Sătmar precizau că: "*Partidul trebuie reorganizat, iar conducerea luată din mâna unor figuri politice uzate din trecut, care își urmăresc numai interesele lor personale și n-au orizontul situației de azi, și dată în mâna elementelor tinere în mod real*"².

La începutul lunii septembrie 1919 se părea că alegerile parlamentare erau fixate definitiv pentru începutul lunii octombrie.

Într-un articol apărut în ziarul "Gazeta Transilvaniei" se făcea o analiză a stadiului în care se găseau partidele politice în această campanie electorală.

Se spunea că partidele politice ar fi în impas, deoarece "*le lipsește timpul fizic pentru ca să-și poată desvolta programul în fața alegătorilor*". Dar, P.N.R. nu ar întâmpina astfel de dificultăți, fiindcă el "*nu este un partid ca toate partidele militante obișnuite, ci este reprezentanta politică legală a națiunii române*", într-un cuvânt "*este însăși națiunea română*" din Transilvania. Totuși, el trebuia să ducă mai departe munca de organizare începută după Conferința de la Sibiu, "*pentru ca națiunea română din Ardeal să se prezinte unitară, nedismembrată în Constituantă*". Se făcea, apoi, referire la misiunea Comisiei electorale centrale a P.N.R., care "*își trimite acum delegații în toate părțile, pentru ca să facă plănuita campanie pentru a candida pe bărbații noștri de valoare*". Dar, aceasta era o misiune foarte dificilă, deoarece, "*în vremea noastră se ivesc atâția peșitori lacomi să smulgă votul credulilor și răbduriilor noștri țărani*". Se făcea, prin intermediul acestui ziar, un apel către "*toți ceice și vor spune cuvântul în campania electorală să nu se lase răpiți de considerații ușoare, ci să aibă conștiința responsabilității pentru progresul poporului românesc*"³.

¹ Marin Pop, *Activitatea Partidului Național Român în perioada ianuarie 1919-aprilie 1920*, lucrare în mss., care va fi publicată în Acta Musei Porolissensis XXX

² A.N.I.C., fond Consiliul Dirigent, dos. 560/1919, f. 320, apud. M. Mușat, I. Ardeleanu, *Viață politică în România. 1918-1921*, Edit Politică, Buc., 1976, p. 155

³ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 181, 3 septembrie 1919

La începutul lunii octombrie într-un discurs ținut la Alba Iulia, președintele P.N.R., Iuliu Maniu face cunoscut electoratului noul program al partidului⁴. Era primul program enunțat după actul de la 1 Decembrie 1918. Acest nou program avea, de fapt, la bază, principiile și rezoluția Unirii.

Noul program a fost publicat în ziarul "Patria", într-un articol-manifest intitulat "Români! Cetățeni alegători din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș". După ce se face un excurs istoric al partidului, ale cărui origini se regăsesc în ideile revoluționarilor transilvăneni de la 1848, în articol se subliniază faptul că P.N.R. era "*depozitarul trecutului*", dar reprezenta și "*chezășia prezentului*", partidul lucrând "*pentru consolidarea internă a vieții de stat*". El avea ca obiectiv "*nivelarea cât mai grabnică și cât mai definitivă a neamului nostru integral*". Că în România întregită P.N.R. susținea egalitatea în drepturi a minorităților etnice, care urmau să se bucure de drepturi politice și culturale. Având în vedere faptul că P.N.R. era "*conștient că în structura socială actuală a poporului nostru, izvorul cel mai de căpetenie al energiilor îl găsești în țărănimea noastră*", subliniere pe care Iuliu Maniu a făcut-o și în cadrul discursului din cadrul Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, își propunea să înfăptuiască reformele menite a întări țărănimea, atât pe plan economic, cât și pe plan politic și cultural.

O altă prevedere a acestui program era cea referitoare la crearea unei clase de mijloc, una a comercianților și meseriașilor, cărora să li se acorde, în același timp, protecția cuvenită clasei muncitoare. Tot aici, se introducea termenul de dreptate socială subliniind că statul urma "*să ferească pe cel slab de exploatarea celui tare, iar cel mai tare să-l ajute a-și valida puterea, fără ca să împiedice dezvoltarea celui mai slab*". Alte puncte economice ale acestui program se refereau la protecția statului față de industria mică și comerț, dezvoltarea "*sănătoasă*" a industriei mari cu ajutorul statului, industria mare fiind chemată "*să valorifice bogățiile naturale ale țării*", neimpozarea venitului minim, introducerea impozitului progresiv, câștigul de război să fie supus la impozite însemnate, dezvoltarea stabilimentelor industriale.

În domeniul educației, P.N.R. "*va stăruii pentru naționalizarea și răspândirea învățământului de toate gradele și va urmări cu un deosebit interes dezvoltarea instituțiilor bisericești*".

În ceea ce privește "desăvârșirea națională", ea urma să se realizeze în toate instituțiile de stat. Cultura românească trebuia să triumfe "*pe toate terenele, fără a primejdui cultura neamurilor conlocuitoare*". Particularismul provincial trebuia înlăturat, "*atât din gândirea noastră cât și din întocmirile de stat și din instituțiile lui*". Cu Aliații din timpul războiului trebuiau întreținute legăturile de prietenie și întărită armata română.

În finalul discursului, se face un apel către electorat pentru a participa la alegerile care băteau la ușă, alegeri care, spune el, "*întronează astăzi atâtea veacuri de jertfă*" și să facă "*din exercițiul dreptului de cetățeni un prilej de curată sărbătoare în România Mare*"⁵. Și într-adevăr alegerile parlamentare din noiembrie 1919 au însemnat o sărbătoare pentru roți români, deoarece ele erau primele alegeri de după Marea Unire.

Prin Înalt Decret Regal se stabilesc zilele în care urmau să se desfășoare primele alegeri generale de după Unire. Astfel, în zilele de 2,3,4 noiembrie au avut loc alegerile pentru Cameră, iar în zilele de 7 și 8 noiembrie pentru Senat. Noul Parlament urma să se întrunească la București pe data de 20 noiembrie 1919.

Județul Sătmăreț avea dreptul, conform legii electorale pentru Transilvania, la nu mai puțin de 12 deputați și 5 senatori, deci avea 12 circumscripții electorale. Dintre aceștia 10 au fost declarați aleși, în conformitate cu articolul 46 al legii electorale, neavând contracandidați. Astfel, au primit mandatul de deputați următorii fruntași ai P.N.R.: Teofil Dragoș, în circumscripția electorală Baia Sprie; Vasile Lucaciu, pentru Baia Mare; Constantin Lucaciu, la Seini; Augustin Mircea, la Ardud; Andrei Doboși, la Ugocea; Bela Lengyel (maghiar), la Turhat; Cornel Pop, la Careii Mari; Vasile Ardelean, la Cinghir; Iuliu Pop, la Colonia Albă și George P. Văleanu, la Acedul Mare. În circumscripția electorală Carașeu au existat 2 candidați, și anume Eugen Barbul, care a obținut mandatul, cu 2.088 voturi, față de 859 câte a obținut

⁴ *Patria*, nr. 191, 16 octombrie 1919

⁵ *Ibidem*, nr. 195, 20 octombrie 1919

Augustin Ciurdariu. Și în circumscripția Oaș s-au înscris în cursa electorală tot doi candidați, și anume Ionel Comșa, care a obținut 2.405 voturi, față de 829 voturi, câte a obținut Aurel Dragoș⁶.

Pentru Senat, județul Sătmar avea dreptul la 5 mandate. Astfel, au primit mandatul de senatori următorii: Gavril Barbu, pentru circumscripția electorală Șomcuta Mare; Alexa Pocol, pentru Baia Mare; Alexandru Stan, pentru Seini; Florian Stan, pentru Satu-Mare și Romul Marchiș, pentru Careii Mari⁷.

La aceste alegeri parlamentare, din cele 205 candidaturi distribuite în 79 de circumscripții electorale în Transilvania și Banat, 199 (169 de deputați și 30 de senatori) mandate au revenit Partidului Național Român. Restul de 6 mandate au fost obținute de unele facțiuni dizidente, amintite mai sus⁸.

În concluzie, se poate afirma faptul că aceste alegeri au fost câștigate de către P.N.R., și că într-adevăr, după cum spunea C. Argetoianu, anul 1919 a fost anul ardelenilor. În jurul P.N.R. urma să se configureze și noua majoritate parlamentară și tot acest partid a dat și primul ministru al guvernului.

Din păcate primul parlament românesc de după 1918, cel al blocului parlamentar, din care făceau parte P.N.R., Partidul Țărănesc și Partidul Naționalist Democrat al lui N. Iorga, a avut o existență scurtă. Pe data de 12 martie 1920, președintele Partidului Țărănesc, Ion Mihalache, și-a prezentat demisia din guvern, deoarece proiectul său de lege agrară, care a fost votat de către Parlament, a fost respins de către regele Ferdinand.

La numai o zi după demisia lui Mihalache, regele semnează decretul de numire a generalului Averescu în funcția de președinte al Consiliului de Miniștri⁹.

Însă, pe data de 25 martie 1920, noul prim ministru dizolvă și Parlamentul, acesta fiind considerat de către Nicoale Iorga ca un act de "*crimă politică*"¹⁰. Generalul Averescu avea nevoie de o majoritate parlamentară care să-l susțină și să-și consolideze puterea, având asentimentul regelui în acest sens.

Regele Ferdinand a semnat decretul dizolvării Corpurilor Legiuitoare și a convocat corpul electoral pentru noi alegeri, stabilindu-se și data acestora. Astfel, au fost stabilite zilele de 25-27 mai, pentru alegerea deputaților și 30-31 mai pentru senatori¹¹.

După instalarea guvernului Averescu, Octavian Goga, care primise funcția de ministru de stat, pe data de 28 martie, în fruntea unui grup de 29 de membri ai Partidului Național, îi prezintă lui Iuliu Maniu o demisie colectivă, cerând ieșirea din partid. Într-un apel datat 31 martie 1920 cei demisionați anunțau că au hotărât ca împreună cu Liga Poporului să înființeze un nou partid cu numele de Partidul Poporului. De asemenea, Liga Poporului a mai fuzionat cu gruparea lui Iancu Flondor și Sergiu Niță și cu Uniunea Națională a bănățenilor, care era condusă de către preotul Avram Imbroane¹².

În aceste condiții, Comitetul Central Executiv al P.N.R. convoacă congresul partidului pentru data de 24 aprilie 1920, la Alba Iulia. Pe ordinea de zi erau anunțate problemele ce urmau a fi dezbătute. Astfel, după ce se prezenta raportul Comitetului Central Executiv, urma să fie ales un comitet, care să facă propuneri asupra situației politice din țară, să fie îmbunătățit programul partidului și să i se dea o nouă organizare. De asemenea, urma să fie ales un nou Comitet Central¹³.

Se trimit tuturor președinților de organizații județene manifestul partidului și convocarea Congresului care urma să se țină la Alba Iulia. Acest manifest trebuia afișat de către președinții organizațiilor județene în fiecare comună. Era primul congres al partidului de după Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918.

⁶ Desbaterile Adunării Deputaților (în continuare D.A.D), sesiunea ordinară 1919-1920, p. 109

⁷ *Patria*, nr. 213, 13 noiembrie 1919 și 216, 16 noiembrie 1919

⁸ Marcel Ivan, *Evoluția partidelor politice în cifre și grafice. 1919-1932*, Sibiu, 1934, tabelul IV

⁹ Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, Editura Enciclopedică, București, 1994, pp. 16-17

¹⁰ *Neamul românesc*, nr. 54, 19 martie 1920

¹¹ Monitorul Oficial, nr. 270, 27 martie 1920, p.13421

¹² Gh. I. Florescu și I. Saizu, *Alegerile parlamentare din România între anii 1919-1922*, în *Cercetări istorice*, IV, Iași, 1973, p. 322

¹³ *Patria*, nr. 79, 11 aprilie 1920

La acest congres foștii parlamentari erau membri de drept. În afară de aceștia, fiecare circumscripție trimitea câte 2 delegați și fiecare județ câte 5. În ceea ce privește circumscripțiile electorale erau luate în considerare cele din toamna anului 1919¹⁴. Astfel, au luat parte la Congres, în afară de deputați și senatori, 542 de delegați din cele 22 de județe ale Transilvaniei¹⁵.

Congresul P.N.R. a adoptat un proiect de rezoluție și s-au ales organele de conducere. Iuliu Maniu a fost reales în funcția de președinte, la propunerea doctorului Ioan Coltor, care a fost primită cu aplauze îndelungi și ovații entuziaste. Având în vedere faptul că, după cum era și firesc, partidul s-a extins la nivelul întregii țări, pentru a se putea face o cât mai bună propagandă electorală, s-a hotărât să se aleagă un comitet de o sută de persoane¹⁶. Din rândul acestuia a fost ales, apoi, Comitetul Central Executiv format din următorii lideri: Iuliu Maniu, președinte, Vasile Goldiș, Al. Vaida Voevod, Ștefan Cicio Pop, vicepreședinți, Sever Dan, secretar general, Valer Branisce, Iustin Marșieu, Ion Agârbiceanu, Voicu Nițescu, Aurel Lazăr, Valer Moldovan, Aurel Dobrescu, George Adam, Ioan Coltor, Vasile Saftu, Mihai Popovici, membri. Acesta urma să colaboreze permanent cu președintele Iuliu Maniu. A fost aleasă și o comisie de 40 de persoane care să examineze situația politică din țară și să formuleze proiectul de rezoluție al congresului¹⁷.

La acest Congres au mai luat cuvântul Nicolae Iorga și Ion Mihalache, care au vorbit despre reforma agrară și necesitatea înlăturării acesteia, precum și Al. Vaida-Voevod.

Comisia de 40 a prezentat rezoluția Congresului în care se prevedea tipărirea impresionantului discurs al lui Iuliu Maniu în câteva zeci de mii de exemplare și răspândirea lui în întreaga țară. Apoi, se aduceau mulțumiri lui Iuliu Maniu pentru modul cum a condus partidul până la acel moment și pentru sacrificiile pe care le făcea pentru acest partid. Se sublinia faptul că organizarea partidului se păstra "*nealterată*", urmând a fi extinsă la nivelul întregii țări. Comitetul Central Executiv a fost însărcinat cu ducerea tratativelor în vederea colaborării cu partidele a căror principii coincideau cu cele ale P.N.R. Era criticat guvernul Averescu, care guverna prin decrete-legi, Palamentul fiind dizolvat. Combătea orice tendință de separatism, "*cât și acele improvizații pripite de guvernământ*", care nu ofereau continuitatea de drept, nesocotind dezvoltarea istorică firească.

Comisia aproba activitatea Comitetului Central Executiv al partidului și pe cea de guvernământ a cabinetului Vaida.

Pe plan extern se aducea recunoștință față de Puterile Aliate

¹⁴ Ibidem, nr. 82, 17 aprilie 1920

¹⁵ Ibidem, nr. 90, 27 aprilie 1920

¹⁶ De fapt au fost aleși 125 de fruntași în acest comitet. Aceștia proveneau din toate județele Transilvaniei și Banatului și erau principalii lideri politici ai Partidului Național, mulți dintre ei viitori parlamentari, de aceea publicăm componența acestui comitet, în ordine alfabetică: Ioan Adam, Ion Agârbiceanu, Valer Branisce, Nicolae Brânzeu, Sever Bocu, Simion Balea, Andrei Bârsan, Lucian Borcea, Iosif Blaga, Ioan Bianu, Sebastian Bornemisa, Eugen Bran, Coriolan Bohățiel, Ioan Bușița, Romul Boilă, Gheorghe Bilașcu, Emil Bologa, Nicolae Bratu, Victor Branisce, Liviu Cigăreanu, Vasile Chiroiu, Aurel Cozma, Vasile Chindriș, Gheorghe Crișan, Romul Curta, Ioan Coltor, Zosim Chirtop, Gheorghe Dobrin, Victor Deleu, Andrei Doboși, Sever Dan, Cornel Dărămuș, Candid David, Silviu Dragomir, Sever Erdelyi, Atanasie Ghidiu, Vasile Goldiș, Andrei Ghidiu, Alexandru Gheție, Lucian Gheorghevicu, Ilarie Holom, Emil Hațieganu, Ioan Iosif, Gavrilă Iuga, Nicolae Lăzărescu, Dimitrie Lascu, Vasile Lucaciu, Alexandru Lupean, Aurel Lazăr, Iuliu Maniu, Eugen Muntean, Iustin Marșieu, Sever Miclea, Gheorghe Moroianu, Ioan Moța, Isidor Marcu, Romul Marchiș, Liviu Mița, Iosif Macaveiu, Dumitru Manu, Romul Mița, Cornel Mesaroș, Valer Moldovan, Victor Moldovan, Iancu Mețian, Izidor Marcu, Ștefan Meteș, Simion Nemeș, Alexandru Nemeș, Voicu Nițescu, Aurel Nilvan, Pompeiu Nistor, Andrei Nicola, Gavril Oșianu, Laurențiu Oanea, Vasile Pahone, Ștefan Cicio Pop, Laurențiu Pop, Gheorghe Popoviciu, Uroș Păteanu, Gheorghe Pop, Ioan Pop-Morlaca, Iacob Pop, Ioan Pop, Ionel Pop, Ariton Popa, Augustin Pordea, Victor Pralea, Gavril Precup, Emil Precup, Ghiță Pop, Grigore Pletosu, Traian Petrașcu, Petru Popovici, Ioan Rafiroiu, Alexandru Rusu, Alexandru Racoți, Octavian Rusu, Dionisie Roman, Ioan Roman, protopop Simu, inginer Stoica, Vasile Suciu, Ioan Sâmpălean, Florian Stan, Vasile Saftu, Eugen Savu, Vasile Sava, Coriolan Steer, Aurel Socol, I. Teculescu, dr. Tălășescu, Tit Liviu Tilea, Simion Tâmaș, Camil Velican, dr. Vescan, Alexandru Vaida Voevod, Aurel Vălean, Romul Veliciu, Toma Vasinca, Nicolae Zigre (*Patria*, nr. 91, 28 aprilie 1920)

¹⁷ Ibidem, nr. 92, 29 aprilie 1920

La final, Congresul mulțumește Comitetului Executiv pentru lucrările împlinite și dă descărcarea de gestiune pe timpul trecut de la Marea Adunare Națională din 1 Decembrie 1918 și până la data respectivă¹⁸.

Având la bază hotărârile adoptate la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 și "*ca postulat politic desăvârșirea unirii*", pentru a cărei legiferare partidul se angaja să lupte, la Congresul de la Alba Iulia din 24 aprilie 1920 P.N.R. a adoptat un program de muncă, sintetizat în 13 capitole¹⁹.

A doua zi după Congres, pe 25 aprilie, Iuliu Maniu și Alexandru Vaida Voevod comunică lui Nicolae Iorga și Ion Mihalache, care se deplasaseră în mod special la acest congres, faptul că acceptă o colaborare în campania electorală cu partidele pe care aceștia le reprezentau, respectiv Partidul Naționalist-Democrat și Partidul Țărănesc. Nu se accepta, însă, o colaborare cu liderul țărănist dr. Nicolae Lupu, care nu era bine văzut de către rege.

Pe data de 29 aprilie, Comitetul Electoral al P.N.R. dădea presei următorul comunicat: "*Pe baza hotărârei votate de Congres, Partidul Național Român, în lupta electorală contra guvernului Averescu, va sprijini cu suprema sa energie partidele opoziționiste și în primul rând va da întreg sprijinul său Partidului Naționalist-Democrat de sub conducerea dlui Nicolae Iorga și celui țărănesc de sub șefia dlui Mihalache precum și partidelor democratice naționale din provinciile alipite: Basarabia și Bucovina*"²⁰.

A doua zi, tot în ziarul Patria era publicat articolul "Colaborarea cu Federația", în care se amintea de rezoluția votată la Congres, prin care s-a hotărât colaborarea cu Federația lui Iorga și Mihalache. Se sublinia faptul că acest lucru a fost dezbătut și votat de către Congres și nu era doar hotărârea Comitetului Executiv. Această colaborare, se spunea în articol, "*mai are un substrat sufletesc, care tronează de-asupra tuturor considerentelor politice. Atâta vreme cât în fruntea acestei formațiuni politice din vechiul Regat, se află personalitatea dlui N. Iorga, ușor se va înțelege, când se va reaminti de câtă autoritate morală are d-sa la noi, în toate straturile societății, că colaborarea cu domnul Iorga în alegeri era în asentimentul poporului dela noi, în acel asentiment politic și cultural, în care d-sa a pătruns de douăzeci de ani încoace*"²¹.

Sub aceste auspicii continua campania electorală din anul 1920, în care s-au polarizat două mari grupări politice și anume cea din jurul Partidul Poporului, aflat la guvernare, și partidele care au constituit Blocul parlamentar și guvernaseră înainte.

Partidul Național Român era hotărât să-și mențină monopolul politic în Transilvania și Banat. De aceea a început o propagandă politică intensă. În fruntea listelor de candidați se aflau președintele partidului Iuliu Maniu, Alexandru Vaida Voevod, Vasile Goldiș, Mihai Popovici, Voicu Nițescu, Ștefan Cicio Pop, Aurel Vlad, Aurel Lazăr, Victor Deleu și mulți alți lideri importanți.

Ziarul *Patria* din Cluj, oficiosul P.N.R., publica lista definitivă a candidaturilor, pe județe și circumscripții electorale. Pentru județul Sătmar candidau, la Cameră, următorii fruntași ai P.N.R.: în circumscripția electorală Șomcuta Mare candida fostul prim ministru Alexandru Vaida Voevod; la Baia Mare a fost anunțată candidatura fostului ministru Mihai Popovici, dar acesta se retrage în favoarea cunoscutului luptător național Vasile Lucaciu; la Ardud candida fostul deputat Augustin Mircea; la Ugocea-Oaş, Andrei Doboși, fost deputat, iar la Careii Mari, George P. Văleanu, fost deputat, deasemenea. La Senat candidau Alexa Pocol, proprietar de mine și fost senator, în circumscripția electorală Baia Mare, iar în circumscripția Satu-Mare candida Florian Stan, fost senator și el în primul parlament al României Mari²².

În cercurile politice de la Cluj, Octavian Goga anunța faptul că alegerile parlamentare se vor amâna cu o săptămână în Transilvania. Această amânare era văzută de către liderii P.N.R. ca un motiv pentru

¹⁸ Ibidem, nr. 90, 26 aprilie 1920

¹⁹ Ibidem, nr. 93, 30 aprilie 1920

²⁰ Ibidem

²¹ Ibidem, nr. 94, 1 mai 1920

²² Ibidem, nr. 110, 25 mai 1920; 111, 26 mai 1920; referitor la renunțarea la candidatură a lui Mihai Popovici în favoarea lui Vasile Lucaciu, vezi Ibidem, nr. 112, 27 mai 1920

guvernul Averescu de a-și concentra toate forțele și mijloacele electorale în Transilvania, împiedicând alegerea candidaților altor partide.

După decretul-lege adoptat, noile circumscripții trebuiau publicate cu 30 de zile înainte de alegeri, ceea ce nu s-a întâmplat. Liderii P.N.R. spuneau că această întârziere se făcea cu scopul ca cei care candidau din partea P.N.R., în Transilvania, să nu-și poată cunoaște electoratul și să ia legătura cu acesta pentru propagandă, în vreme ce candidații guvernului cunoșteau delimitarea circumscripțiilor și porniseră deja în campanie electorală în noile circumscripții²³.

În Monitorul Oficial nr. 23 din data de 2 mai, guvernul Averescu publica decretul-lege referitor la amânarea alegerilor din Transilvania și Banat, stabilindu-se zilele de 3 și 4 iunie pentru Cameră, zilele de 6 și 7 pentru Senat și ziua de 8 iunie pentru Colegiul universitar din Cluj. Motivația amânării acestor alegeri era, în concepția generalului Averescu, faptul că dificultățile de ordin material, ca repartizarea circumscripțiilor electorale, afișarea listelor, etc., au făcut ca el să amâne alegerile pentru Transilvania și Banat. Dar, în ziarul "Patria" se afirma că repartizarea noilor circumscripții electorale era publicată tocmai în același Monitor Oficial prin care se amânau alegerile și sublinia că aceasta era o "*dovadă eclatantă și indubitabilă a mistificărilor înscenate de generalul Averescu*"²⁴.

În aceste condiții candidații P.N.R. își începeau turneele electorale. Fostul prim ministru, Al. Vaida-Voevod începea un lung turneu în aproape toate județele Transilvaniei, pe data de 6 mai 1920, când are loc o mare adunare electorală la Făgăraș²⁵. Turneul lui Vaida continuă, și pe data de 9 mai este prezent la adunarea de la Satu-Mare. Adunarea din acest oraș s-a ținut în Sala "Panonia", unde s-a adunat un public numeros, format din intelectuali, țărani și alegători de alte etnii, care au venit să audă ce cuprindea programul P.N.R. în privința minorităților naționale. Președinte al adunării a fost ales Andrei Doboși, iar primul vorbitor a fost Vaida-Voevod. Acesta face o analiză a situației politice și vorbește despre evenimentele care au precedat schimbarea guvernului pe care l-a condus, schimbare care a întrerupt, spune el, opera începută pe plan extern. Urmează la cuvânt Mihai Popovici, care combate zvonul conform căruia P.N.R. ar fi separatist, ci el lupta pentru unitatea națională și pentru refacerea țării, apoi Andrei Doboși, care a prezentat un bilanț al activității sale ca deputat în Parlament. De la Satu-Mare, Vaida și Popovici au plecat la Șomcuta-Mare, unde, de asemenea, au fost întâmpinați de către intelectuali și țărani, în număr de câteva mii.

Adunarea de la Șomcuta a avut loc pe data de 10 mai și a fost prezidată de către protopopul Ilieșiu. Au vorbit Vaida și Popovici, care au prezentat poziția P.N.R. față de celelalte partide politice, în lupta electorală. A mai luat cuvântul Aurel Nilvan, din partea organizației locale a P.N.R.²⁶

Al. Vaida-Voevod își continuă turneul electoral, ajungând pe data de 11 mai la Baia-Mare. Cu toate că timpul era nefavorabil, la adunarea din acest oraș au participat "*întreaga inteligență*" și foarte mulți țărani. Ședința a fost deschisă de către protopopul Iosif Pataki, după care a luat cuvântul Al. Vaida-Voevod, care face o analiză a situației interne și internaționale, evidențiind rezultatele guvernului pe care l-a condus. La rândul lui, Mihai Popovici a prezentat activitatea guvernului Vaida și programul P.N.R.. În mijlocul ovațiunilor celor prezenți, Mihai Popovici a primit candidatura pentru un mandat de deputat al circumscripției Baia-Mare²⁷, care la vremea respectivă făcea parte din județul Sătmar (Satu-Mare). Însă, după ce Vasile Lucaciu se hotărăște să candideze pentru un mandat de deputat din partea P.N.R., Mihai Popovici renunță la candidatura în această circumscripție în favoarea acestuia²⁸.

În data de 12 mai 1920, Al. Vaida Voevod participă la adunarea de la Vișeu, la care, pe lângă autoritățile orașului, a participat și un numeros public, iar profesorii, în fruntea corurilor, "*au ridicat spiritul adunării*", prin cântecele pe care le-au intonat.

²³ Ibidem, nr. 93, 30 aprilie 1920

²⁴ Ibidem, nr. 96, 3 mai 1920

²⁵ Ibidem, nr. 106, 18 mai 1920

²⁶ Ibidem, nr. 100, 12 mai 1920

²⁷ Ibidem, nr. 102, 14 mai 1920

²⁸ Ibidem, nr. 112, 27 mai 1920

De la Vișeu, Vaida a plecat spre Sighet, pe frumoasa vale a Vișeului, fiind întâmpinat pretutindeni, în toate satele, de poporul adunat, în frunte cu preoții. În special la Vișeu de mijloc și Petrova, întâlnirea a fost una deosebită, poporul așteptând până la orele 10 seara, cu lămpașe, în frunte cu preotul Darie, sosirea lui Vaida.

În data de 14 mai a avut loc adunarea de la Sighet, în cadrul căreia a vorbit, printre alții, Simion Balea, Al. Vaida-Voevod, Mihai Popovici și Gavrilă Iuga²⁹.

Din Sighetul Marmației, Al. Vaida-Voevod a plecat la Oradea, unde, pe data de 17 mai 1920, a avut loc o mare adunare electorală. Aurel Lazăr, președintele organizației P.N.R. din județul Bihor, a convocat această adunare în Sala Prefecturii din Oradea³⁰. De la Oradea, Al. Vaida-Voevod pleacă la Dej, județul Solnoc-Dobâca, unde, pe data de 18 mai, are loc o altă adunare electorală în Sala Prefecturii³¹.

Peste tot, în special în satele din zona Lăpușului român, Al Vaida-Voevod și Mihai Popovici au fost primiți "*cu cea mai mare însuflețire*", iar "*oratorii sunt ascultați ca la biserică*"³².

Astfel, se încheia lungul turneu electoral al fostului prim ministru Vaida-Voevod, turneu care, după cum se poate vedea, s-a bucurat de un real succes, opera lui Vaida în timpul guvernării și, mai ales contribuția sa la încheierea tratatelor de pace fiind cunoscută și apreciată de către toți românii transilvăneni, membrii sau simpatizanți ai P.N.R.

Partidul de guvernământ a fost acuzat de numeroase acte de violență, de fraude electorale și falsificarea alegerilor.

În bătaia pentru un mandat de senator în circumscripția Carei, județul Sătmar, deputatul deja ales, Gh. Văleanu surprinde comisia de votare în momentul când falsificau alegerile, noaptea, în prezența martorilor, aceștia fiind denunțați parchetului. Este vorba de secția de votare din comuna Berveni, unde deputatul Gh. Văleanu și preotul Gh. Mureșan, candidatul acestei circumscripții la Senat, s-au deplasat în noaptea dintre alegeri, respectiv în noaptea de 6 spre 7 iunie. În contestația sa, deputatul Văleanu spune că în prima zi, pe la orele 5 după-amiază, candidatul P.N.R. avea un avans de 400-500 de voturi. Văzându-se amenințat cu pierderea scrutinului, candidatul averescan a recurs la falsificarea alegerilor. În acea noapte, pe la orele 1 și jumătate, deputatul Văleanu a surprins comisia de votare din secția Berveni în momentul când "*operau pentru alegerea candidatului oficial dl. Marchiș*". Președintele secției de votare, spune Văleanu, a dat ordin juraților satului, după ce prefectul părăsise secția de votare, să strângă din sat certificatele de alegător, de la cei care dormeau. Împreună cu jandarmii au mers din casă în casă și au adunat certificatele. În momentul când i-a surprins Văleanu se desfășura următoarea operațiune: președintele secției de votare, Szechely, lua buletinele de vot de culoare albastru-închis, care erau buletinele de vot ale candidatului guvernamental și le vâră în plic și apoi în urnă. Un om de încredere al candidatului citea lista de alegători, un altul căuta aceste nume între lista de alegători, iar altul căuta aceste nume între certificatele de alegători luate de la oameni. Dacă nu se regăseau printre acestea, președintele secției făcea alte certificate din cărțile de alegător luate de la notarul comunei, pe care l-a sculat din somn pentru a le obține. Urmărind de la geam toată această operațiune, Văleanu îi cheamă ca și martori pe jandarmii care păzeau afară secția de votare și mai având ca martor un învățător a strigat la geam: "*Așa se face votarea ?*", la care cei din sală au înlemnit, neașteptându-se să fie surprinși la ora respectivă. În aceste condiții, deputatul Gh. Văleanu a întocmit un proces verbal cu depozitiile martorilor și la înaintat parchetului³³.

După cum am văzut mai sus, județul Sătmar avea dreptul, conform noii legi electorale, să trimită în Parlamentul României 7 deputați și 3 senatori, față de 12 deputați și 5 senatori cât a avut dreptul la alegerile parlamentare din noiembrie 1919.

²⁹ Ibidem, nr. 108, 22 mai 1920

³⁰ Ibidem, nr. 106, 18 mai 1920

³¹ Ibidem, nr. 107, 17 mai 1920

³² Ibidem, nr. 115, 30 mai 1920

³³ Ibidem, 123, 11 iunie 1920

În circumscripția Șomcuta Mare, Alexandru Vaida Voevod l-a avut ca și contracandidat pe Sever Pop. A fost o victorie la limită a candidatului P.N.R., care obținut 1.854 voturi, față de cele 1.840 ale contracandidatului său, deci numai cu 14 voturi mai mult³⁴.

În circumscripția Baia Mare, la fel, candidatul P.N.R. Vasile Lucaciu a obținut 1919 voturi, față de cele 1.882 voturi obținute de către contracandidatul său Geza Hoffer. Însă, după alegeri, Vasile Lucaciu va trece la Partidul Poporului, fiind acuzat în Parlament de imoralitate politică³⁵.

La Carașeu, candidatul P.N.R. Vasile Ardelean a obținut doar 455 de voturi, față de cei doi contracandidați ai săi, Iosif Nistor, care a obținut 679 voturi și Eugen Barbul, 1977 voturi, cel din urmă primind mandatul de deputat.

La Arduș a învins candidatul P.N.R. Augustin Mircea, care a obținut 922 voturi, față de 661 voturi, câte a obținut Vasiliu Costin și doar 30 de voturi, câte a obținut Victor Babeș.

La Satu-Mare s-au obținut următoarele rezultate: Iuliu Doszkal-1201 voturi, Ion V. Crețoiu-304 și Bela Lengyel-261 voturi.

La Careii Mari a învins detașat candidatul P.N.R., fostul deputat George P. Văleanu, obținând 830 voturi, iar ceilalți 3 contracandidați au obținut doar câteva voturi, respectiv Vasile Lohan, 12 voturi, Cornel Pop, 18 voturi și Ioan Sechely, 14 voturi. Nu sosiseră, încă, rezultatele din circumscripția electorală Oaș³⁶.

În circumscripția Oaș-Ugocea, din partea P.N.R. a candidat Andrei Doboși, iar din partea guvernului Ioan V. Vancea, fost prefect de Alba. Acesta din urmă era declarat câștigător cu 1.887 voturi, față de 1.493, câte a întrunit Andrei Doboși. Dar, în momentul validării mandatului de către Cameră, în contestația introdusă și susținută de către deputatul P.N.R., Vasile Chiroiu, se observă mari greșeli în ceea ce privește totalizarea voturilor. Se dădea exemplul secției de votare Orașul Nou și Bixad. La cea din urmă, s-au înregistrat 422 voturi exprimate, din care au fost anulate un număr foarte mare și anume 153 de voturi. În aceste condiții Andrei Doboși a obținut 37 de voturi, iar Vancea 252 voturi. Dar la totalizare se observă faptul că în dreptul lui Vancea apăreau 405 voturi, deci i s-au adăugat și voturile anulate. Astfel, deputatul Vasile Chiroiu cere, în conformitate cu art. 83 din codul electoral al Ardealului, să se verifice aceste erori. Contestația lui a fost admisă și s-a ales o comisie pentru anchetarea acestui caz³⁷. Probabil aceasta a și fost cauza organizării de noi alegeri parțiale în septembrie 1921.

La Senat, în circumscripția electorală Satu Mare candidatul P.N.R. a pierdut alegerile în fața lui Silviu Herbay, care a obținut 1.064 voturi, față de cele 405 voturi ale lui Florian Stan. Cel de-al treilea candidat, Gavril Szabo a obținut doar 383 voturi.

În circumscripția electorală Baia Mare, candidatul P.N.R. Alexa Pocol a primit un nou mandat de senator, obținând 1.603 voturi. Ceilalți doi contracandidați ai săi au fost Teofil Dragoș, care a obținut 1.025 voturi și Victor Babeș, care a obținut doar 106 voturi³⁸.

După cum se poate observa, renumitul profesor universitar Victor Babeș, candidatul partidului de guvernământ nu a obținut în județul Sătmăr decât 30 de voturi la Cameră și 106 la Senat, ceea ce înseamnă că alegătorii au votat liderii locali, pe care-i cunoșteau mai bine.

În circumscripția electorală Careii Mari s-a produs fraudă despre care am amintit mai sus. Aici au fost trei candidați și anume: protopopul Gheorghe Mureșan din partea P.N.R., Ioan Savanyu și contestatul protopop Romul Marchiș, din partea partidului de guvernământ. Din cele 1.217 voturi exprimate, 12 au fost anulate, Romul Marchiș a obținut 623 voturi, Gheorghe Mureșan 555 voturi și Ioan Savanyu doar 27 voturi.

În momentul validării mandatelor de către Senat, Liviu Micșa, senator P.N.R. de Solnoc-Dobâca a introdus o contestație, invocând fraudarea alegerilor, argumentând aceasta prin cele descoperite de deputatul Văleanu, amintite mai sus. I s-a spus că la sfârșitul ședinței se va dezbate și această contestație, dar secțiunea verificatoare "*constatând că alegerea s-a efectuat în regulă, deși a găsit la dosarul ei o*

³⁴ D.A.D., nr. 4, ședința din 22 iunie 1920

³⁵ Ibidem, p. 17

³⁶ Ibidem

³⁷ Ibidem, nr. 6, ședința din 25 iunie 1920, p. 76

³⁸ Desbaterile Senatului, nr. 2, ședința din 22 iunie 1920, p. 11

*contestațiune, totuși a validat-o" și îi roagă pe senatori să-l proclame ales pe Romul Marchiș, ceea ce majoritatea averescană a și votat*³⁹.

Așadar, organizația P.N.R din județul Sătmar trimitea în Parlamentul României Mari doi deputați, în persoana lui George P. Văleanu și Augustin Mircea. De asemenea, mai trimitea și un senator, în persoana lui Alexa Pocol, iar în circumscripția Ugocea-Oaș se efectua o anchetă parlamentară privind desfășurarea acestor alegeri. Acest rezultat poate fi considerat unul bun, având în vedere faptul că aceste alegeri au fost organizate de către partidul de guvernământ, care a fost acuzat de o serie de abuzuri, fraude și teroare, pe care alegătorii transilvăneni nu le mai întâlneau decât înainte de 1918.

În concluzie, se poate afirma faptul că cu toate eforturile Partidului Poporului, aflat la guvernare, în special cele ale lui Octavian Goga, de a împiedica propaganda P.N.R., acesta din urmă a reușit să obțină 27 de mandate, ceea ce îl situa pe locul al doilea între partidele din România.

O altă concluzie ar fi cea că, începând cu aceste alegeri, în Transilvania și Banat încep să pătrundă și partidele din Vechiul Regat, dar vor avea un oarecare succes la electorat doar în momentul când vor deține puterea și vor organiza ele alegerile. P.N.R. rămânea, în continuare, partidul cu cea mai mare priză la electoratul din Transilvania și Banat.

Până la alegerile din anul 1922, în județul Sătmar au avut loc și alegeri parțiale. Astfel, la sfârșitul lunii septembrie 1921 au avut loc alegerile parțiale în circumscripția electorală Oaș, alegeri care au generat mari pasiuni politice, fiindcă acestea reprezentau un semnal pentru noile alegeri parlamentare.

Ziarul "Patria", oficiosul P.N.R. anunța și candidaturile în această circumscripție. Astfel, din partea P.N.R. candida Ioan Doboși⁴⁰, fost prim pretor la Ugocea. Era nepotul lui Andrei Doboși⁴¹, care candidase în acest cerc la alegerile din 1920 împotriva lui Ioan V. Vancea, fost prefect al județului Alba. Acesta din urmă a fost candidatul guvernului și se pare că a fost ajutat să câștige de către starețul mănăstirii Bixad, în calitate de președinte al circumscripției electorale. Starețul ar fi furat 240 de voturi, cu care a câștigat Vancea, iar după care s-a sinucis. După cum am amintit mai sus, împotriva acestor alegeri s-a introdus o contestație la Cameră.

Din partea P.N.L. candida la aceste alegeri parțiale avocatul Giurescu, bănățean stabilit în Satu-Mare. Dar la liberali mai era un pretendent și anume I. Dragoș, cel care l-a adus pe Vintilă Brătianu în situația neplăcută de a fi învins la Șomcuta Mare, tot în cadrul unor alegeri parțiale⁴².

În vederea câștigării alegerilor de către candidatul guvernamental Ioan Suci, fost ministru de resort în cadrul Consiliului Dirigent, se pune în mișcare întreg aparatul administrativ, în frunte cu Petru Groza, ministrul Ardealului.

În ziua de 29 august 1921 s-a întrunit comitetul electoral central al județului Satu-Mare, care a ales în unanimitate ca președinte al circumscripției electorale pe dr. Mihai Pop. Peste 4 zile, însă, prefectul Haltescu, știind că acesta "*este un om cinstit și deci va refuza să se facă unealta vinovată a tuturor abuzurilor ce se pun la cale de guvern*", a ordonat să se facă o nouă alegere, anulând-o în mod arbitrar pe prima. La această nouă convocare nu au participat "*decât câțiva membri cari sub presiunea dlui prefect*" au ales ca și președinte al biroului electoral de circumscripție pe un funcționar local.

Pe lângă candidatul oficial al guvernului Ioan Suci, în cursa electorală, din partea Partidului Poporului, s-a mai înscris și șeful de cabinet al lui Octavian Prie, Ferșigan. El a fost amenințat de către Petru Groza cu închisoarea dacă nu se retrage din cursa electorală⁴³. Acesta s-a și retras, deoarece nu îl mai găsim pe listele cu rezultatele obținute.

³⁹ Ibidem, p. 12

⁴⁰ Vezi, o schiță biografică a lui Ioan Doboși în Claudiu Porumbăceanu, Bujor Dulgău, *Oameni din Sătmar*, Editura Solstițiu, Satu-Mare, 2000, pp.83- 84

⁴¹ Ibidem, pp. 82-83

⁴² *Patria*, nr. 165, 29 iulie 1921

⁴³ Ibidem, nr. 199, 7 septembrie 1921

Având în vedere aceste ingerințe ale guvernului, care dorea cu orice preț să câștige aceste alegeri, rezultatul lor era previzibil. Așadar, Ioan Suciuc câștigă aceste alegeri, obținând 2.700 voturi, el fiind urmat de Andrei Doboși⁴⁴, care a întrunit 1.714 voturi și Astețiu, independent, cu doar 320 voturi.

Conducerea centrală a P.N.R. subliniază faptul că Doboși nu a fost candidatul oficial al partidului, deoarece partidul se retrase din Parlament pe data de 16 iulie 1921, însă a dat voie organizației județene să-și fixeze candidatul pe care îl dorea și să participe la aceste alegeri. Cu toate că nu era un candidat oficial, precum era cel al Partidului Poporului, guvernul era acuzat de numeroase ilegalități și teroare, care, se spune în ziarul "Patria", nu a mai fost întâlnită de pe vremea guvernului maghiar al lui Tisza. Sunt invocate o serie de ilegalități. Astfel, adunările convocate de către Andrei Doboși n-au fost admise decât în 3-4 comune. În celelalte au fost oprite sau dizolvate de către jandarmi, pe motivul că e stare de asediu. În schimb, cele convocate de candidatul guvernului s-au ținut peste tot.

Au fost destituiți o serie de funcționari publici cum a fost cazul notarului și primarului din Batorci, șantajați și repuși în funcție, iar notarul din Turț a fost înlocuit cu notarul Goja. Acesta din urmă era acuzat că în toamna anului 1918 a protestat împotriva Unirii și că a făcut parte din directoratul comunist. Notarul din Gherța Mică a fost destituit și înlocuit tot cu Goja. Aceste destituiri și amenințări veneau din partea prefectului Băltescu, care l-a destituit și pe subprefect, pe motiv că nu reușise să fie ales ca președinte al biroului central electoral din circumscripția Oaș.

S-au făcut, apoi, o serie de promisiuni de oficii. Pretorului Pop Aladar i s-a promis funcția de primpretor la Orașul Nou și funcționarului ungar Peretz, care refuzase să depună jurământul către statul român și era gata să plece în Ungaria.

În această campanie electorală au fost mobilizați toți funcționarii publici, "*degradând astfel în modul cel mai rușinos de slujbașii statului la rolul de agenți electorali*". Și funcționarii de la consilieratul agricol au fost mobilizați și împărțiți la secțiile de votare și se dădea exemplul lui Vicaș, Drăgan etc. Ei stăteau între alegători și le arătau deciziile consilieratului agricol referitor la arendările forțate din diferite comune și amenințându-i pe alegători că dacă nu vor vota cu candidatul guvernului "*toate decisele acele nu se vor mai aplica și chiar pământul care l-au căpătat li se va lua înapoi*". Le mai arătau legea agrară semnată de către primul ministru Al. Averescu, spunându-le că dacă va veni Al. Vaida Voevod înapoi ca prim ministru le va lua pământul⁴⁵.

Abuzurile guvernului în această campanie electorală în circumscripția Oaș reies și din două telegrame trimise de către corespondenții ziarului "Patria". Astfel, într-o telegramă datată 17 septembrie 1921 se afirmă următoarele: "*În circumscripția Oașului, alegerea se face cu concursul public al jandarmilor dlui Averescu. Adunările partidului național sunt împrăștiate de jandarmi ei înconjoară casele alegătorilor și a preoților ca împănății de pe vremea lui Tisza*", iar în a doua telegramă datată 18 septembrie, se spune că este vorba de casa "*vrednicului*" protopop Damian din Negrești, care a fost înconjurată de jandarmi, în timp ce populația s-a adunat să asculte discursul candidatului P.N.R.⁴⁶.

Așadar, în acest mod au decurs și alegerile parțiale din circumscripția electorală a Oașului, alegeri care au dovedit faptul că județul Sătmar rămânea, în continuare, un fief important al P.N.R. și că doar cu intervenția directă a guvernului și aparatului administrativ local se puteau câștiga și aici mandate de deputați sau senatori. Însă, din păcate aceste intervenții devin o tradiție în perioada interbelică și premierul care era desemnat să formeze noul guvern organiza noi alegeri, pe care le și câștiga, cu orice preț, excepție făcând alegerile parlamentare din anul 1937.

În concluzie, se poate afirma faptul că perioada 1919-1920 a fost una fărâmițată din punct de vedere politic. Există unele diferențieri și în ceea ce privește alegerile parlamentare din noiembrie 1919 și iunie 1920. Dacă la primele P.N.R. a deținut monopolul politic în Transilvania, la cele din 1920 se poate

⁴⁴ Din aceste documente reiese faptul că Ioan Doboși a fost înlocuit din propunerea de candidat al P.N.R. de către unchiul său Andrei Doboși

⁴⁵ *Patria*, nr. 212, 12 septembrie 1921

⁴⁶ *Ibidem*, nr. 211, 21 septembrie 1921

*Organizația Partidului Național Român din Județul Sătmar și
Primele Două Alegeri Parlamentare de După Marea Unire (Noiembrie 1919 și Iunie 1920)*

observa o divizare a electoratului. Acum pătrund în Transilvania, mai puternic, și partidele din vechiul Regat. La alegerile din iunie 1920 Partidul Poporului, partid de guvernământ, a fost acuzat de o serie de abuzuri și ingerințe, nemaîntâlnite în Transilvania din perioada austro-ungară.

Cu toate că alegerile din anul 1920 au fost câștigate, la nivel național, de către partidul de guvernământ, multe organizații ale P.N.R., printre care și cea amintită în prezentul studiu, au rămas fiefuri electorale ale acestui partid istoric transilvănean.